

УДК 338.43 [631.155.2:658.8]

*В. К. Збарський,**д. е. н., професор,**А. М. Степасюк,**к. е. н., доцент,**Національний університет біоресурсів і природокористування України*

СВИНАРСТВО — ПРОВІДНА ГАЛУЗЬ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ ЧЕРКАЩИНИ

У статті розглянуто розвиток галузі свинарства у сільськогосподарських підприємствах регіону, запропоновані шляхи щодо підвищення ефективності її виробництва.

Theoretical ground of pork market formation has been considered port market current state in region has been analysed and ways of pork producton increasing have been proposed in the article.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Питання забезпечення конкурентоспроможності продукції тваринництва в господарствах різних організаційно-правових форм Черкащини розглядається як один із важливих теоретичних і практичних аспектів економічного розвитку галузі. Підприємства цього надзвичайно важливого сегмента, який покликаний забезпечити продовольчу безпеку країни, працюють в умовах, по-перше, розбалансованості економічних відносин між сільськогосподарськими товаровиробниками сировини і м'ясопереробниками; по-друге, невисокого рівня якості менеджменту та маркетингу; по-третє, низької купівельної спроможності споживачів при формуванні високих цін на м'ясопродукти; по-четверте, низької конкурентоспроможності більшості підприємств м'ясопродуктового підкомплексу на внутрішньому і зовнішньому ринках. Наслідком цього є спад обсягів виробництва основних видів сільськогосподарської продукції, особливо тваринництва, а також харчової і переробної промисловості. Так, споживання м'ясної продукції на душу населення регіону складає в межах 51 кг на рік. За останні роки регіон за названим показником займає 6—7 місце в країні, хоч за виробництвом м'яса у забійній вазі на душу населення — 2 місце. До речі, Черкащина єдина із всіх регіонів України збільшила обсяг виробництва м'яса у забійній вазі у 2,5 рази. Назване збільшення відбулося в основному за рахунок інтенсивності галузі тваринництва.

У вирішенні продовольчої проблеми країни, зокрема забезпеченні м'ясом і продуктами його

переробки, велике значення має формування ринку м'яса свинини. Збільшення виробництва продукції свинарства і поліпшення її якості є нині досить складною проблемою. Для її розв'язання необхідні зусилля багатьох галузей агропромислового комплексу і, насамперед, зміни в ціноутворенні на продукцію тваринництва, дотримання термінів розрахунків за реалізовану худобу, стимулювання попиту на м'ясо внаслідок підтримки купівельної спроможності населення. Формування та розвиток ринку м'яса і м'ясних продуктів свинарства як одного із суб'єктів господарської діяльності АПК потребує такої системи економічних зв'язків у господарському механізмі, яка забезпечила б їх інтеграцію та гарантувала ефективність функціонування.

АКТУАЛЬНІСТЬ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Ринок завжди цікавив економістів. А.Сміт, Ж.Б. Сей, К.Маркс, Дж. Кейнс, Ф. Хайєк, П. Самуельсон, Ф. Кене, С.А. Подолинський, М.Д. Руденко та інші видатні економісти у різний час і під різним кутом досліджували цю систему соціально-економічних відносин. Тим не менш у науковій літературі поняття "ринок" трактується неоднозначно.

Спочатку ринок розглядався в основному як "базар", "місце роздрібної торгівлі". Таке розуміння ринку збереглося і до нашого часу, як одне із його понять. У міру ускладнення господарського життя суспільства, розвитку економічної думки, поняття "ринок" набуває все більш склад-

ного визначення, яке знаходить своє відображення як у зарубіжній, так і вітчизняній літературі. Так, англійський економіст 19 ст. У.Джевонс розумів ринок як групу людей, які вступають у ділові відносини і заключають великі угоди з приводу купівлі-продажу будь-якого товару [1]. Американські економісти Долан і Ліндсней вважають, що ринок — це будь-який взаємозв'язок, в який люди вступають для торгівлі один з одним [2]. Ф. Котлер, з точки зору маркетингу як науки про ринок, визначав, що "...ринок є сукупністю існуючих та потенційних покупців товару чи послуги" [3].

Ми дотримуємося думки тих економістів, які стверджують, що сутність ринку полягає у його функціях, основними з яких є: регулювання суспільного виробництва; адаптація структури виробництва товарів обсягу і структурі суспільних потреб; підтримка прямих і зворотних зв'язків між виробниками продукції та її покупцями; встановлення ціннісних еквівалентів для обміну продуктів тощо. При цьому ринок порівнює індивідуальні витрати на виробництво товарів, продукції, послуг з суспільним еталоном, тобто порівнює витрати та результати, виявляє суспільну цінність товару, його ринкову вартість.

МЕТА СТАТТІ

Метою дослідження є вивчення теоретичних основ формування ринку свинини, аналіз його стану в Черкаській області та визначення шляхів щодо збільшення її виробництва.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Нами була поставлена мета: проаналізувати формування ринку свинини на прикладі Черкаської області, де свинарство є традиційною галуззю. Станом на 01.01. 2011 р. в області нараховувалося 471,0 тис. голів свиней, в тому числі у господарств населення — 242,6 тис. голів, або майже 50,0%. За період з 1990 р. по 2010 р. в Черкаській області поголів'я свиней у сільськогосподарських підприємствах скоротилося більш ніж утричі, а виробництво свинини — удвічі.

Таким чином, можна зробити висновок, що в регіоні, починаючи з 2005 р., спостерігається тенденція до збільшення поголів'я свиней і виробництва продукції свинарства, насамперед у сільськогосподарських підприємствах, в той час як в господарствах населення йде поступове

Таблиця 1. Динаміка основних показників розвитку свинарства Черкащини, 1990—2010 рр.*

Показники	1990	1995	2000	2005	2010
Поголів'я свиней на кінець року, тис. голів					
всі категорії господарств - всього	1056.7	765.0	506.4	433.3	488.1
в тому числі: с.-г. підприємства	796.4	461.6	185.8	175.8	245.5
господарства населення	260.3	303.4	320.6	257.5	242.6
Вирощування свиней (жив. вага), тис. т - всього	97.0	50.1	38.6	40.6	42.7
в тому числі: с.-г. підприємства	62.8	19.7	7.6	12.2	22.9
господарства населення	34.2	30.4	31.0	28.4	19.8
Реалізація на забій свиней (жив. вага), тис. т - всього	95.5	49.9	45.2	38.8	37.3
в тому числі: с.-г. підприємства	62.9	15.8	7.6	9.3	17.3
господарства населення	32.6	34.1	37.6	29.5	20.0

*Дані Держкомстату України, Головного управління статистики у Черкаській області за відповідні роки.

скорочення як чисельності поголів'я, так і виробництва (табл. 1).

Так, частка сільськогосподарських підприємств зросла з 12,2% до 22,8%, а частка господарств населення, навпаки, скоротилася з 28,4% до 18,3%.

Спостерігається поступове відновлення промислового виробництва свинини, а в господарствах населення виробництво скорочується через їх не конкурентоспроможність в порівнянні зі спеціалізованими виробниками.

Реалізація свиней в живій вазі по всіх категоріях господарств має постійну тенденцію до зниження. Так, в 1990 р. реалізація складала 95,5 тис. т, в 2005 р. — 38,8 тис. т. і в 2010 р. — 37,3 тис. т. За цей же період реалізація свиней у живій вазі знизилася у сільськогосподарських підприємствах на 45,1 тис. т, а в господарствах населення — на 13,9 тис. т.

Дослідженнями встановлено, що зі збільшенням сукупних доходів населення регіону у 2005—2010 рр. його купівельна спроможність дещо підвищилася, отже й обсяги споживання м'ясних продуктів збільшилися на 14,3% і становили у 2010 р. 54,7 кг на одну особу. Зазначимо, що споживання м'яса і м'ясних продуктів у регіоні залишається нижче науково обґрунтованої норми 80 кг на людину в рік.

Попит на продукцію м'ясопереробних підприємств змінюється залежно від пори року, купівельної спроможності та вікової структури населення, економічної доступності продуктів тощо.

Встановлено, що найбільша частка реалізації продукції свинарства сільськогосподарськими підприємствами регіону припадає на переробні підприємства (50—54%). Водночас частка реалізації продукції через інші канали помітно скоротилася і становила в 2010 р. 24,8%. Найвища ціна за 1 т живої маси реалізованих свиней у 2010 р. становила за напрямом "пайовикам в рахунок орендної плати" — 14368,3 грн. Найнижчу ціну

Таблиця 2. Фінансові результати від галузі свинарства Черкащини (без дотацій)

Показник	1990	1999	2003	2005	2009	2010
Повна собівартість 1 т свинини, грн.	2111	5440	6389	7148	11911	12910
Ціна реалізації 1 т свинини, грн.	2413	2472	3993	6457	13519	11596
Рівень рентабельності, %	14,3	-54,6	-37,5	-9,7	13,5	-10,2
Імпорт свинини, тис. т	—	3,5	1,5	2,8	3,2	3,9
Частка імпорту у загальному обсязі виробництва свинини у регіоні, %	—	9,4	4,3	6,5	7,3	—

Розрахунка автора на підставі: Сільське господарство Черкаської області. Статистичний збірник. — Черкаси, 2011. — 229 с.

Таблиця 3. Групування сільськогосподарських підприємств Черкаської області за обсягами виробництва свинини, 2009 р. *

Показник	Групи підприємств за обсягами виробництва свинини, ц					
	до 100	101–500	501–1000	1001–2500	Понад 2500	Всього
Кількість підприємств у групі, один.	90	45	33	24	37	229
Вироблено свинини, тис. ц	3,7	6,9	11,3	17,3	152,3	191,5
Реалізовано свинини, тис. ц	5,2	8,1	11,0	18,1	137,3	178,7
Поголів'я свиней в розрахунку на одне підприємство, голів	110	240	410	621	2467	613
Середньодобовий приріст живої маси свиней, г	103,6	175,6	228,7	317,5	457,1	373,7
Повна собівартість 1 ц приросту свиней, грн.	1207,66	1382,68	1204,82	1077,21	1121,17	1191,09
Ціна реалізації 1 ц, грн.	1081,60	1295,65	1306,39	1285,88	1306,69	1351,89
Прибуток (збиток) від реалізації 1 ц свинини, грн.	-126,06	-87,03	101,57	208,67	185,52	160,80
Рівень рентабельності, %	-10,4	-6,3	8,4	19,4	16,5	13,5

*Дані: Сільське господарство Черкаської області у 2009 році. — Головне управління статистики у Черкаській області, 2010.

за 1 т пропонували у 2010 р. посередники (24,8%) — близько 11000 грн., що на 23,4% нижче, ніж в рахунок орендної плати, та на 8,3% нижче, ніж переробним підприємствам. В результаті різниці між ціною реалізації і надходженням зумовило "осідання" у посередників майже 27,2 млн грн. Безперечно, торговим посередникам необхідно одержати певний дохід, щоб покрити витрати на закупівлю свиней та одержати прибуток, однак, з метою обґрунтування висновків про роль посередників на ринку м'яса і м'ясопродукції, статистичним органам доцільно було б розшифрувати цей канал.

Основною причиною скорочення виробництва м'яса є низька рентабельність, що пояснюється низькими закупівельними цінами з боку переробників і високою собівартістю виробництва, що зумовлено застарілими технологіями і низьким генетичним потенціалом сільськогосподарських тварин. Очевидно, що нестачу вітчизняної продукції заповнюватиме імпорт, який після вступу України до СОТ і зниження ввізних митних зборів на вітчизняний ринок стає потроком дешевого закордонного м'яса, ціна якого у кілька разів нижча (табл. 2).

Одним із шляхів підвищення ефективності свинарства і його конкурентоспроможності є відновлення велико товарного виробництва з ви-

користанням високоефективних технологій на інноваційній основі. Дослідження переконують, що в існуючих умовах вирощування свиней є збитковим в господарствах, обсяг виробництва свинини в яких менше 100 т (табл. 3). Такими є в регіоні 73% господарств. Така ситуація в галузі свинарства (так як і галузі скотарства регіону) є наслідком передусім надто високої собівартості даного виду продукції та низьких середньодобових приростів живої маси свиней.

Велика роль в регіоні відводиться харчовій промисловості у формуванні продовольчої безпеки, на яку в структурі промислового виробництва дослі-

джуваного регіону припадає понад 30% [4]. Протягом останніх десяти років спостерігається збільшення виробництва багатьох видів продовольства.

Попит на якісну продукцію і конкуренція спонукають підприємства харчової промисловості впроваджувати нові високоефективні технології, розширювати та змінювати асортимент вироблюваної продукції.

Однак, скорочення обсягів виробництва сільськогосподарської сировини, високий податковий тиск, дорожчання енергоносіїв і транспортних послуг зумовлюють ситуацію, коли 45% підприємств з виробництва харчових продуктів є нерентабельними.

Якщо в 2003 р. виробництво свинини у свіжому виді підприємствами харчової промисловості регіону становило 2728 т, а в мороженому — 1782 т, то в 2010 р. відповідно — 5014 і 1889 т. Хоч це значний приріст продукції, проте у 2007 р. ними було вироблено свинини лише у свіжому виді 7999 т.

У сільській місцевості Черкащини одним із джерел формування грошових і натуральних доходів населення є ведення особистих селянських господарств, майже 85% з яких мають земельну ділянку до 1 га та утримують близько 50% поголів'я свиней регіону.

Дослідження дають підстави стверджувати, що цей сектор аграрного виробництва за забезпеченістю продуктами харчування власних сімей та наповнення місцевих ринків ще тривалий час залишатиметься в регіоні затребуваним.

ВИСНОВКИ

Для збільшення виробництва свинини в Черкаській області необхідно запровадити низку важливих заходів, а саме:

- розв'язати проблему закупівельних цін, які зацікавили б працівників ферм у збільшенні обсягів виробництва свинини; зосередити головне виробництво свинини в сільськогосподарських підприємствах, що буде сприяти не тільки збільшенню її обсягів, але й економії матеріальних, фінансових, трудових ресурсів;

- відновити у сільськогосподарських підприємствах раніше ліквідовані або створити заново свиноферми на 30—50 свиноматок, щоб забезпечити внутрішньогосподарські потреби населення цих господарств у свинині;

- для задоволення попиту населення на порсят збільшити кількість племінних господарств в області та зміцнити їх матеріально-технічну базу;

- забезпечувати індивідуальних власників збалансованими концентрованими кормами, що дасть їм можливість довести середньодобовий приріст живої маси свиней до 350—500 г.

Організаційною складовою системи забезпечення конкурентоспроможності м'ясопереробних підприємств є формування стійких сировинних зон, що передбачає утворення галузевого кластера підприємств у м'ясній промисловості на рівні регіону.

На наш погляд, ці заходи сприятимуть формуванню ринку свинини в регіоні.

Література:

1. Введение в рыночную экономику / Под ред. А.Я. Левшица, И.Н. Никулиной. — М., 1994. — 447 с.

2. Долан Э. Рынок макроэкономической модели / Э. Долан, Д. Линдсей: Пер. с англ. В. Лукашевича и др. — СПб., 1992. — 496 с.

3. Котлер Ф. Основы маркетинга: Пер. с англ. / Ф. Котлер; общ. Ред. Е.М. Пенькова. — М.: Прогресс, 1993. — 736 с.

4. Тернавська І.Б. Продовольча безпека та її забезпечення на регіональному рівні / автор. дисерт. на здоб. наук. ступеня канд. екон. наук. — Біла Церква, 2011. — 20 с.

Стаття надійшла до редакції 17.01.2012 р.

ДО УВАГИ АВТОРІВ!

ВИМОГИ ДО СТРУКТУРИ ТА ОФОРМЛЕННЯ МАТЕРІАЛУ:

- відомості про автора (авторів): ім'я, по батькові, прізвище, вчене звання, вчений ступінь, посада і місце роботи, служба і домашня адреси (з поштовим індексом), контактний телефон;

- УДК;

- назва статті мовою оригіналу та англійською мовою;

- коротка анотація (2—4 речення) мовою оригіналу та англійською мовою;

- ключові слова;

- текст статті повинен мати такі необхідні елементи: вступ (формулюється наукова проблема, ступінь її вивченості, актуальність тієї частини проблеми, якій присвячена стаття), постановка задачі (формулюються мета і методи дослідження), результати (викладається система доведень запропонованої гіпотези, обґрунтовуються наукові результати), висновки (включається наукова новизна, теоретична і практична значущість результатів дослідження, перспективи подальших розробок з цієї теми). Розділи повинні бути виділені;

- обов'язковий список використаних джерел у кінці статті;

- обсяг статті — 12—25 тис. знаків (як виняток, не більше 40 тис. знаків);

- шрифти найпоширенішого типу, текстовий шрифт та шрифт формул повинні бути різними;

- ілюстративний матеріал повинен бути поданий чітко і якісно у **чорно-білому** вигляді. Посилання на ілюстрації в тексті статті обов'язкові. До графіків та діаграм мають бути подані таблиці, на основі яких вони збудовані;

- разом із друкованою статтею треба подати її електронний варіант на CD носії або електронною поштою. Файл статті повинен бути збережений у форматі DOC для MS Word. Схеми, рисунки та фотографії слід записувати окремими графічними файлами форматів TIF, BMP, JPG, в імені яких зазначається номер ілюстрації у статті, наприклад pict 4.tif.

Редакція залишає за собою право на незначне редагування і скорочення, а також літературне виправлення статті (зі збереженням головних висновків та стилю автора). Надані матеріали не повертаються.

Адреса редакції: 04112, м. Київ, вул. Дорогожицька, 18, к. 29
для листування: 04112, м. Київ, а/с 61; ecomoty_2008@ukr.net
Тел.: (044) 458-10-73, 223-26-28, 537-14-33